

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2017

ΑΡΧΑΙΑ Ο.Π. - ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΛΥΣΕΙΣ

A1. Στις άλλες δηλαδή ικανότητες, όπως ακριβώς εσύ λες, εάν κάποιος ισχυρίζεται ότι είναι ικανός αυλητής, ή (ικανός) σε οποιαδήποτε άλλη τέχνη, στην οποία δεν είναι, τον περιγελούν ή αγανακτούν, και οι συγγενείς του τον πλησιάζουν και τον συμβουλεύουν με τη σκέψη ότι είναι τρελός· στη δικαιοσύνη όμως και στην άλλη πολιτική αρετή, και αν ακόμα γνωρίζουν για κάποιον ότι είναι άδικος, αν αυτός ο ίδιος λέει την αλήθεια εναντίον του εαυτού του μπροστά σε πολλούς, πράγμα το οποίο στην πρώτη περίπτωση θεωρούσαν ότι είναι σωφροσύνη, το να λέει δηλαδή κανείς την αλήθεια, σ' αυτή την περίπτωση (το θεωρούν) τρέλα, και ισχυρίζονται ότι όλοι πρέπει να λένε ότι είναι δίκαιοι, είτε είναι είτε όχι, διαφορετικά (ισχυρίζονται) ότι είναι τρελός αυτός που δεν προσποιείται ότι κατέχει τη δικαιοσύνη· γιατί, κατά τη γνώμη τους, είναι αναγκαίο ο καθένας να μετέχει με οποιονδήποτε τρόπο σ' αυτή, διαφορετικά (είναι αναγκαίο) να μη συγκαταλέγεται ανάμεσα στους ανθρώπους.

B1.

Στο παρόν χωρίο του « Πρωταγόρα » του Πλάτωνα διατυπώνεται η αποδεικτέα θέση για την καθολικότητα της αρετής, ότι δηλαδή όλοι οι άνθρωποι έχουν μερίδιο σε αυτή, κάτι που είχε αποδείξει και μέσω του μύθου σε προηγούμενο χωρίο του έργου. Ο σοφιστής όμως διατυπώνει στο εξής τα λογικά του επιχειρήματα επιθυμώντας να ικανοποιήσει την

αντίρρηση του συνομιλητή του Σωκράτη για το μη διδακτό της αρετής.

Πιο συγκεκριμένα, ο Αβδηρίτης δεν εισάγει νέα θέματα προς συζήτηση. Χρησιμοποιεί αντίστοιχα επιχειρήματα με εκείνα του Σωκράτη, συμμεριζόμενος τον προβληματισμό του, για να αποδείξει όμως το διδακτό της πολιτικής αρετής, δηλαδή το αντίθετο της σωκρατικής ρήσης. Η τακτική του Πλάτωνα να χρησιμοποιούν οι συνομιλητές τα ίδια επιχειρήματα για να συνάγουν αντίθετα συμπεράσματα, δείχνει ότι δεν είναι εύκολη και απλή υπόθεση η συζήτηση για το διδακτό της πολιτικής αρετής. Αντίθετα, απαιτεί συστηματική εκτύλιξη της σκέψης των συνομιλητών και ερμηνευτική ευελιξία.

Το θέμα της καθολικότητας της αρετής εισήγαγε στη συζήτηση ο ίδιος ο Πρωταγόρας, ενώ ο Σωκράτης δεν είχε μιλήσει ξεκάθαρα γι' αυτό, αλλά είχε αποδείξει πως οι Αθηναίοι δεν θεωρούν ότι η αρετή είναι κάτι που διδάσκεται. Ο Πρωταγόρας όμως παίρνει την άποψη αυτή ως δεδομένο και θα προσπαθήσει να την αποδείξει με τεκμήρια, λογικά δηλαδή επιχειρήματα, που όμως στηρίζονται σε εμπειρικά δεδομένα. Ακολουθώντας το πρώτο επιχείρημα του Σωκράτη σχετικά με τον « ειδικό » στις τεχνικές γνώσεις, ο Πρωταγόρας αναφέρεται στον αυλητή. Υποστηρίζει ότι στις ικανότητες ή τις γνώσεις σε κάποια τέχνη - με τη λέξη « αρετή » να είναι απαλλαγμένη από ηθικό περιεχόμενο - επαινείται το να λέει κανείς την αλήθεια, ενώ αν υποστηρίζει ψευδώς ότι την κατέχει οι άνθρωποι οργίζονται μαζί του, τον περιγελούν και οι συγγενείς του τον θεωρούν παράφρονα («*ἐν γὰρ ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς ... ὡς μαινόμενον*»). Όσον όμως αφορά τη δικαιοσύνη και εν γένει την πολιτική αρετή ακόμη κι αν κάποιος δεν είναι δίκαιος οφείλει να δηλώσει το αντίθετο, να ισχυριστεί δηλαδή ότι είναι («*ἐν δὲ δικαιοσύνῃ ... ἐνταῦθα μανίαν*»). Διαφορετικά, ο Πρωταγόρας ισχυρίζεται ότι θεωρείται τρελός όποιος δεν δηλώσει ότι είναι δίκαιος.

Ο Πρωταγόρας προβάλλει ρεαλιστικά τη συμβατική αντίληψη της αθηναϊκής κοινωνίας ότι δεν μπορεί να υπάρχει άνθρωπος (ούτε κοινωνία) χωρίς στοιχειώδη αίσθηση δικαιοσύνης, γι' αυτό και δεν ανέχονται οι Αθηναίοι κανέναν να ομολογεί ότι είναι άδικος, ότι δηλαδή αρνείται τη δυνατότητα, το δικαίωμα και την υποχρέωση να είναι

δίκαιος. Συγχρόνως, διαφαίνεται και η κοινωνική ηθική της αθηναϊκής κοινωνίας που απαιτούσε κάθε πολίτης να έχει πολιτική και κοινωνική συνείδηση που στοιχειωδώς εκδηλώνεται με κατάφαση του δικαίου. Αυτό αναγκαστικά οδηγούσε στο να υποστηρίζει κανείς, έστω με τα λόγια - ακόμη κι αν δεν ίσχυε - ότι ήταν δίκαιος, γιατί διαφορετικά θα θεωρούνταν απειλή για τη συνοχή της κοινωνίας. Συνεπώς, ο Πρωταγόρας προβάλλει ως « τεκμήριον » για την καθολικότητα της πολιτικής αρετής το συμβατικό αίσθημα δικαίου που χαρακτηρίζει την αθηναϊκή κοινωνία.

B2.

Ο Πρωταγόρας έχει εκφράσει στον Σωκράτη την πεποίθησή του ότι όχι μόνο η πολιτική αρετή είναι διδακτή, αλλά και ότι ο ίδιος αναλαμβάνει τη διδασκαλία της «ευβουλίας». Στο παρόν χωρίο ο Πρωταγόρας, το όνομα του οποίου φέρει ο παρών πλατωνικός διάλογος, δηλώνει με έμφαση ότι θεωρείται «τρελός» αυτός που δέχεται ότι δεν κατέχει τη δικαιοσύνη και την άλλη πολιτική αρετή. Ο σοφιστής άλλωστε παραθέτοντας τα αποδεικτικά του στοιχεία με σκοπό να αποδείξει την καθολικότητα της πολιτικής αρετής, έχει αναφερθεί στην αντίδραση των ανθρώπων απέναντι και σε αυτόν που κατέχει ή μη μια τεχνική γνώση και αντίστοιχα απέναντι στον άδικο άνθρωπο.

Αναλυτικότερα, σύμφωνα με το σοφιστή στην περίπτωση της δικαιοσύνης και κατ' επέκταση της πολιτικής αρετής αν κάποιος δηλώσει ενώπιον άλλων ανθρώπων ότι είναι άδικος παρόλο που είναι ειλικρινής και σοφό θα ήταν να επαινείται για αυτό, αντιθέτως όλοι θεωρούν ότι αυτός έχει χάσει τα λογικά του («ἐν δὲ δικαιοσύνῃ ... ἐνταῦθα μανίαν»). Ο συνομιλητής του Σωκράτη δηλαδή πιστεύει ότι εκείνος πρέπει να δηλώσει ότι είναι δίκαιος, ακόμη κι αν αυτό δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Πεποίθησή του είναι ότι ακόμα κι ένας άδικος είναι σε θέση να διακρίνει τη δίκαιη από την άδικη πράξη, διότι έχει μέσα του κάποια στοιχεία δικαιοσύνης, που όμως δεν έχουν καλλιεργηθεί επαρκώς, ώστε να τον αποτρέψουν από τη

διάπραξη της αδικίας. Επομένως, δεν θα πει αλήθεια αν ισχυριστεί ότι είναι άδικος.

Το σκεπτικό του ερμηνεύεται υπό το πρίσμα ότι το να ομολογεί κάποιος δημόσια την αλήθεια, ότι δηλαδή είναι άδικος, θεωρείται παραφροσύνη, διότι αφενός θα υποστεί ποινές, αφετέρου θα αμαυρωθεί η δημόσια εικόνα του. Κανένας λογικός άνθρωπος δεν θέλει να του συμβεί κάτι τέτοιο. Ο Πρωταγόρας φαίνεται να διεισδύει στη νοοτροπία των ανθρώπων και να παρατηρεί ότι δεν τους ενδιαφέρει το τι πρέπει ή είναι σωστό να κάνουν αλλά το τι τους συμφέρει να κάνουν. Επίσης, δεν τους ενδιαφέρει η πραγματική τους εικόνα («το είναι»), όσο η εικόνα που θα δείξουν στους άλλους για τον εαυτό τους («το φαίνεσθαι»). Η ερμηνεία της απόκρυψης της αδικίας και της προσποίησης δικαιοσύνης ως προσπάθειας να μην απομακρύνονται οι άνθρωποι από τη δικαιοσύνη, θεωρείται μάλλον εξιδανικευτική.

Ο Αβδηρίτης στηρίζει μάλιστα την άποψή του με δύο αιτιολογήσεις. Δηλώνει ότι όλοι οφείλουν να λένε ότι είναι δίκαιοι και ότι κατέχουν την πολιτική αρετή (« και φασίν πάντας ... είναι δίκαιους »). Συμπληρώνει μάλιστα ότι είναι αναγκαία η συμμετοχή σε αυτή, διαφορετικά ένας άδικος άνθρωπος δεν μπορεί να συμπεριλαμβάνεται ανάμεσα στους ανθρώπους και κατά συνέπεια δεν θα μπορέσουν να υπάρξουν οργανωμένες κοινωνίες («ώς αναγκαῖον ... ἢ μὴ εἶναι ἐν ἀνθρώποις»). Μάλιστα με τη φράση («ἢ μὴ εἶναι ἐν ἀνθρώποις») ο Πρωταγόρας προτείνει εμμέσως να μη συγκαταλέγεται μεταξύ των ανθρώπων όποιος δηλώνει ότι είναι άδικος, θα πρέπει δηλαδή να εξορίζεται και να του στερούνται τα πολιτικά του δικαιώματα, σε αντίθεση με τη θανατική ποινή που είχε προτείνει ο Δίας σε προηγούμενο χωρίο. Ωστόσο και οι δύο ποινές, αν και θεωρούνται αυστηρές έχουν τον ίδιο σκοπό, να οδηγήσουν δηλαδή τους ανθρώπους στην αρετή. Το επιχείρημα του σοφιστή βέβαια αν και φαίνεται ισχυρό, ωστόσο μπορούν να εντοπιστούν πολλά τρωτά σημεία που το καθιστούν ανεπαρκές.

B3.

Ο Πρωταγόρας βρίσκεται στο σπίτι του Καλλία, ενός πλούσιου Αθηναίου της εποχής και ξεκινά με τον Σωκράτη τη συζήτηση σχετικά με το διδακτό της αρετής. Ο φιλόσοφος υποστηρίζει ότι αυτή δε διδάσκεται διαφωνώντας με το σοφιστή ο οποίος διατείνεται ότι τη διδάσκει. Ο Αβδηρίτης επιλέγει τη χρήση μύθου ως μέσο απόδειξης της άποψής του. Έτσι λοιπόν στα παρατιθέμενα αποσπάσματα του έργου που τιτλοφορείται με το όνομα του σοφιστή, περιγράφεται η αρχή της συζήτησης των δύο συνομιλητών, καθώς και το επιμύθιο. Μελετώντας τα διαφαίνεται η άποψη του Πρωταγόρα και του Σωκράτη σχετικά με το ζήτημα αυτό.

Ειδικότερα, στο παράλληλο μεταφρασμένο απόσπασμα ο Σωκράτης χρησιμοποιώντας καλυμμένη σωκρατική ειρωνεία στη φράση (« Εγώ λοιπόν θεωρώ ... είναι σοφοί ») παραθέτει ένα εμπειρικό και περιγραφικό επιχείρημα αντλημένο από τις συνελεύσεις της Εκκλησίας του δήμου, για να στηρίξει την άποψή του για το μη διδακτό της αρετής. Δηλώνει πως όταν οι Αθηναίοι συζητούν στη συνέλευση του λαού κάποιο ζήτημα που απαιτεί εξειδικευμένες γνώσεις, τότε δικαίωμα λόγου στη συνέλευση έχουν μόνο οι «ειδήμονες» (« Εγώ λοιπόν θεωρώ ... είναι σοφοί »). Επιτρέπεται δηλαδή να μιλήσουν μόνο όσοι έχουν γνώσεις για το προς συζήτηση θέμα (« Και βλέπω ότι ... τεχνογνωσία έτσι ενεργούν »). Αντιθέτως, η συνέλευση εκδιώκει οποιονδήποτε ανειδίκευτο επιχειρήσει να εκφέρει την άποψή του χλευάζοντας τον μέχρι να αναγκαστεί να αποχωρήσει (« εάν επιχειρήσει δε κάποιος άλλος ... διαταγή των πρυτάνεων »).

Στη συμπεριφορά αυτή των συμπολιτών του απέναντι στα τεχνικά ζητήματα, ο φιλόσοφος αντιπαραβάλλει το δικαίωμα λόγου που έχουν οι συμπολίτες του Αθηναίοι στα πολιτικά θέματα. Αναλυτικότερα, ο Σωκράτης τονίζει πως δικαίωμα να εκφράσουν την άποψή τους στα θέματα που αφορούν την πόλη έχουν όλοι ανεξαιρέτως οι πολίτες, ανεξαρτήτως οικονομικής, κοινωνικής και επαγγελματικής κατάστασης (« Όταν όμως πρέπει να... δεν θεωρούν ότι το πράγμα αυτό είναι κάτι που διδάσκεται »). Ο λόγος για τον οποίο αναφέρεται αποκλειστικά και μόνον σε άνδρες όσον αφορά την πολιτική αρετή είναι, φυσικά, διότι στην αρχαία Ελλάδα μόνον οι

άνδρες είχαν πολιτικά δικαιώματα. Ο ενήλικος ελεύθερος άνδρας είναι ο κύριος του οίκου, δηλαδή είναι αυτός που έχει δικαιώματα ιδιοκτησίας πάνω στην περιουσία και δικαιώματα διάθεσης και διοίκησης πάνω στα μέλη της οικογένειας· και οι γυναίκες και τα παιδιά και οι δούλοι της οικογένειας κηδεμονεύονται από τον κύριο του οίκου. Στο δημόσιο επίπεδο, οι ενήλικοι ελεύθεροι Αθηναίοι άνδρες είναι οι μόνοι που έχουν δικαιώματα πολίτη, οι μόνοι δηλαδή που έχουν δικαίωμα να συμμετέχουν στις συνελεύσεις του δήμου, να εκλέγονται στα διάφορα αξιώματα της πόλεως, να στρατεύονται (πλην ορισμένων εξαιρέσεων), να γίνονται μέλη των δικαστηρίων και να μηνύουν στα δικαστήρια ή να παρουσιάζονται ως μάρτυρες σε αυτά (προαιρετικά).

Ο Πρωταγόρας έπειτα διατυπώνει μία μυθική αφήγηση ως απάντηση στα λεγόμενα του φιλοσόφου, η οποία αφορά την αρχή της δημιουργίας του ανθρώπου και εν γένει όλων των έμβιων όντων. Αυτός αποτελεί δημιούργημα του σοφιστή και εμπεριέχεται στο έργο του «Περὶ τῆς ἐν ἀρχῇ καταστάσεως». Ο μύθος αυτός καταλήγει στο ότι η αρετή είναι καθολική. Συγκεκριμένα, έπειτα από όσα υποστήριξε σε αυτόν, ο Πρωταγόρας φαίνεται να συμφωνεί με τον Σωκράτη αναφερόμενος – όπως έκανε και εκείνος στην αρχή του διαλόγου – στις συνελεύσεις των Αθηναίων και δηλώνοντας ότι συμφωνεί με την τακτική τους αφενός να παραχωρούν δικαίωμα λόγου σε λίγους, στους «ἐπαῖοντες» σε πρακτικά ζητήματα που απαιτούν εξειδικευμένες γνώσεις (« οὕτω δὴ ... ἐγὼ φημί»), ενώ να αποδέχονται οποιονδήποτε επιθυμεί να εκφράσει την άποψή του σε πολιτικά ζητήματα (« ὅταν δὲ εἰς συμβουλήν ... ἢ μὴ εἶναι πόλεις»). Ο συνομιλητής του Σωκράτη λοιπόν αν και φαινομενικά συντάσσεται με τον φιλόσοφο («εἰκότως, ὡς ἐγὼ φημί») – («Αὕτη ᾧ Σώκρατες ... αἰτία»), ωστόσο ο καθένας προσεγγίζει το ζήτημα από διαφορετική οπτική γωνία.

Πιο αναλυτικά, πρέπει να διευκρινιστεί ότι διαφορετικό περιεχόμενο προσδίδει ο Σωκράτης στον όρο «πολιτική αρετή» και διαφορετικό ο Πρωταγόρας. Ειδικότερα, με τον όρο «πολιτική αρετή» ο Σωκράτης εννοεί την τέχνη «τοῦ λέγειν καὶ πράττειν τὰ τῆς πόλεως», ενώ ο Πρωταγόρας εννοεί όλες εκείνες τις αρετές που πρέπει να διαθέτει κάποιος για να λειτουργεί αποτελεσματικά ως πολίτης. Ο

Σωκράτης, λοιπόν, εννοεί την αρετή ως ενιαία ολότητα που είναι σύμφυτη με τη γνώση και όχι άθροισμα επιμέρους αρετών στο οποίο ο καθένας μπορεί να συμμετάσχει όπως νομίζει, και δεν διαχωρίζει την ικανότητα των μεγάλων πολιτικών ηγετών από την πολιτική αρετή των απλών πολιτών.

Παράλληλα, σύμφωνα με τα λεγόμενα του Πρωταγόρα το ότι όλοι οι Αθηναίοι έχουν την πολιτική αρετή, δεν σημαίνει ότι αυτή δεν διδάσκεται, όπως υποστήριξε ο Σωκράτης, αλλά ότι είναι αναγκαία η ύπαρξή της για την οργάνωση κοινωνιών. Επιπλέον, ο σοφιστής δέχεται και αιτιολογεί την καθολικότητα και την αναγκαιότητα της πολιτικής αρετής, όμως δεν αποδεικνύει ακόμα ότι διδάσκεται. Ακόμη, άποψη του Πρωταγόρα είναι ότι η πολιτική αρετή δόθηκε στον άνθρωπο σ' ένα μεταγενέστερο στάδιο και όχι από την αρχή της δημιουργίας του. Αυτές τις δύο αξίες τις διαθέτει ο άνθρωπος ως ηθικές καταβολές και προδιάθεση. Για να γίνουν όμως κτήμα του και να φτάσει στην πλήρη κατάκτηση της πολιτικής αρετής πρέπει να καταβάλει προσπάθεια και αγώνα. Σ' αυτό θα συντελέσουν και οι φορείς αγωγής. Ο άνθρωπος δεν γεννιέται, αλλά γίνεται κάτοχος της πολιτικής αρετής μέσα από μαθητεία σε αυτήν, δηλαδή με διδαχή και προσπάθεια. Σ' αυτό θα συντελέσουν οι φορείς αγωγής αλλά και οι νόμοι με τις ποινές και τις κυρώσεις τους. Την άποψη αυτή θα επιχειρήσει να αποδείξει στις επόμενες ενότητες, για να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η πολιτική αρετή διδάσκεται.

B4.

ΣΩΣΤΟ

ΛΑΘΟΣ

ΣΩΣΤΟ

ΣΩΣΤΟ

ΛΑΘΟΣ

B5.α.

ἴωσιν: εισιτήριο

δεῑ: ένδεια

ἀνέχονται: έξη

εἰδῶσιν: συνείδηση

B5.β.

- Ο σύγχρονος επιστήμονας οφείλει να διακατέχεται από ηθικές **αρετές**.
- Βασικό **λόγο** για την περιβαλλοντική ρύπανση συνιστά η αμέλεια του ανθρώπου στη σημερινή εποχή.
- Πολλοί συγγραφείς παραδίδουν σεμινάρια **δημιουργικής** γραφής.

Αδίδακτο κείμενο

Γ1. Μετάφραση

Γιατί όταν (όταν δηλαδή) ο λόγος στερηθεί την αίγλη/γοητεία του ρήτορα (ομιλητή) και την χροιά της φωνής του και τις αλλαγές που γίνονται στους ρητορικούς λόγους και επιπλέον τις συγκυρίες (την κατάλληλη χρονική στιγμή) και τη φροντίδα τη σχετική με την πράξη και δεν υπάρχει τίποτα που να συνεπικουρεί και να συμπείθει, αλλά από όλα όσα προαναφέρθηκαν ο λόγος γίνεται (καθίσταται) κενός / απαλλαγμένος και απογυμνωμένος/γυμνός και όταν τον απαγγέλλει κάποιος χωρίς πειθώ και χωρίς να επιδεικνύει κάποια στοιχεία του χαρακτήρα του αλλά σαν να απαριθμεί (όπως ακριβώς απαριθμεί), δικαιολογημένα/ εύλογα, νομίζω, δίνει την εντύπωση στους ακροατές (σε όσους τον ακούν) ότι είναι ασήμαντος. Αυτά ακριβώς και τον λόγο που τώρα παρουσιάζεται θα μπορούσαν πολύ περισσότερο να βλάψουν και να τον κάνουν (ώστε) να φαίνεται πιο ευτελής / πιο ασήμαντος.

Γ2.α.

ἀνάγνωθι

ἀπαριθμοῖεν

ἀκούσασθαι

μάλα

φανῆτε

Γ2.β.

Τοῦ μὲν προειρημένου ἅπαντος ἔρημοι γένωνται.

Γ3.α.

τῶν μεταβολῶν : αντικείμενο του ρήματος ἀποστερηθῆ.

τῶν προειρημένων: επιθετική μετοχή (με υποκείμενο το άρθρο της) που λειτουργεί ως γενική αντικειμενική στο επίθετο ἔρημος.

γυμνός: κατηγορούμενο στο εννοούμενο υποκείμενο ὁ λόγος (ἢ οὗτος) μέσω του συνδετικού ρήματος γένηται.

εἰκότως: επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου στο δοκεῖ εἶναι.

τοῖς ἀκούουσιν: επιθετική μετοχή (με υποκείμενο το άρθρο της) που λειτουργεί ως δοτική προσωπική του κρίνοντος προσώπου στο δοκεῖ.

Γ3.β.

Η πρώτη πρόταση της συγκεκριμένης περιόδου είναι κύρια πρόταση κρίσεως. Η αναφορική αντωνυμία στην αρχή της περιόδου δεν εισάγει αναφορική πρόταση μετά από ισχυρό σημείο στίξης, αλλά κύρια (προαιρετικά: εκφέρεται με δυνητική ευκτική ἂν βλάψει και δηλώνει το δυνατό ή πιθανό στο παρόν- μέλλον).

ἄπερ: υποκείμενο στα ρήματα ἂν βλάψει και (ἂν) ποιήσκειν, αττική σύνταξη.

τὸν ἐπιδεικνύμενον: επιθετική μετοχή (με υποκείμενο το άρθρο της) που λειτουργεί ως αντικείμενο στο ρήμα ἂν βλάψει και εννοείται ως υποκείμενο στο απαρέμφατο φαίνεσθαι της άλλης πρότασης (ετεροπροσωπία).

φαυλότερον: κατηγορούμενο στο εννοούμενο υποκείμενο του απαρεμφάτου φαίνεσθαι «τὸν ἐπιδείμενον (λόγον)» μέσω του ίδιου απαρεμφάτου που προέρχεται από το συνδετικό ρήμα «φαίνομαι».

φαίνεσθαι: τελικό απαρέμφατο που λειτουργεί ως αντικείμενο στο ρήμα ἂν ποιήσκειν / θα μπορούσε βέβαια να χαρακτηριστεί και ως απαρέμφατο του σκοπού ή του αποτελέσματος στο ρήμα ἂν ποιήσκειν (ετεροπροσωπία).